

KONFERENCJA NAUKOWA Z OKAZJI 70. ROCZNICY WYZWOLENIA KL DACHAU
DACHAU – NIEMIECKI OBÓZ KONCENTRACYJNY MIEJSCEM EKSTERMINACJI
DUCHOWIEŃSTWA POLSKIEGO (1939-1945) (CENTRUM EDUKACYJNE IPN
IM. JANUSZA KURTYKI W WARSZAWIE, 15 KWIETNIA 2015)

Dnia 9 kwietnia 2015 roku przypadła 70. Rocznicą wyzwolenia KL Dachau. Ten niemiecki obóz koncentracyjny był miejscem, w którym więziono największą liczbę duchownych różnych wyznań i narodowości. Łącznie niemieccy oprawcy zgromadzili ich tam 2796. Zdecydowaną większość, bo aż ok. 97%, stanowili duchowni wyznania rzymskokatolickiego, wśród których z kolei 1807 duchownych było Polakami. Z tej liczby 857 straciło życie. Nie bez przyczyny KL Dachau stało się synonimem martyrologii polskiego duchowieństwa w czasie II wojny światowej.

Przed wyzwoleniem obozu, w obliczu zagrożenia jego likwidacją, polscy duchowni zainicjowali i przeprowadzili nową ku czci Świętego Józefa. Jak później wielokrotnie wyznawali, „cud nastąpił”, a więźniowie KL Dachau odzyskali wolność. Po zakończeniu wojny, począwszy od 1948 roku, duchowni – byli więźniowie KL Dachau – systematycznie pielgrzymowali do Sanktuarium Świętego Józefa w Kaliszu, aby złożyć hołd wdzięczności Patronowi swojego oswobodzenia. Wszyscy oni odeszli już do Boga po wieczną nagrodę. Dlatego tym bardziej cenna była jedna z inicjatyw kontynuowania ducha pamięci o nich, którą była konferencja, zorganizowana 15 kwietnia 2015 roku w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie, pod hasłem *Dachau – niemiecki obóz koncentracyjny miejscem eksterminacji duchowieństwa polskiego (1939-1945)*. Konferencja ta przypominała uczestnikom, że zawierzenie Bogu i życie na co dzień ewangelicznymi wartościami daje człowiekowi niezwykłego ducha, który pozwala mu pozostać godnym człowiekiem i chrześcijaninem nawet w nieludzkich warunkach obozu koncentracyjnego. Stworzyła ona też niezwykłą okazję do przybliżenia dziejów ludzi, w tym szczególnie duchownych, którzy przeżyli gehennę KL

Dachau. *Spiritus movens* tej konferencji była dr Anna Jagodzińska (IPN), która wprowadziła przybyłych gości w tematykę oraz przedstawiła program.

Całość konferencji w założeniu została podzielona na trzy zasadnicze bloki. Ponieważ jednak ramy czasowe okazują się zazwyczaj nazbyt ciasne, dlatego też w trakcie konferencji program nieco zmodyfikowano.

Rozpoczynając pierwszy z przewidzianych bloków konferencji, wykład wprowadzający *Dachau, niemiecki obóz koncentracyjny – miejsce martyrologii duchowieństwa polskiego w latach 1939-1945* wygłosiła dr Anna Jagodzińska (IPN). Prelegentka wskazała w nim na KL Dachau jako na szczególny obóz koncentracyjny, w którym Niemcy nazisci w sposób planowy i systematyczny zgromadzili duchownych, których eksterminacja stała się jednym z ich głównych celów. Bezpośrednio po niej wystąpił ks. prof. dr hab. Tomasz Kaczmarek (WSD Włocławek), który był postulatorem procesów beatyfikacyjnych grupy 108 błogosławionych, męczenników za wiarę w czasie II wojny światowej. Ks. Kaczmarek był także kapelanem Jego Świątobliwości Jana Pawła II. Wygłosił on wykład na temat *Korzenie polityki eksterminacji duchowieństwa polskiego przez nazizm hitlerowski w KZ Dachau*. Wynikłe z niego wnioski skupiły się na dwóch zasadniczych wymiarach przęsławowania duchownych w obozach koncentracyjnych, w tym KL Dachau: zwalczanie warstwy inteligentkiej i przywódców duchowych narodu oraz tzw. *odium fidei*, czyli nienawiść do wiary. Jako trzecia w tej części konferencji wystąpiła dr Dorota Zielińska (IPN), która zaprezentowała temat *Księża zakonni w KL Dachau*.

Kolejny blok rozpoczął swoim wykładem prof. dr hab. Wiesław Jan Wysocki (UKSW). Zaprezentował temat *Etos człowieka za drutami – duchowy wymiar więzienia na przykładzie KL Dachau*. Poruszył w nim bardzo istotny wątek wolności wewnętrznej człowieka, której nie zdołają ograniczyć nawet warunki obozu koncentracyjnego i stała obecność śmieci. Potęgą ludzkiego ducha zbudowana na wierze nie pozwoli się bowiem ograniczyć. Wykład ten był niezwykle połączeniem historii z teologią duchowości. Niezwykle interesującym wystąpieniem było wspomnienie o ks. kard. Adamie Kozłowieckim oraz o jego spisanych wspomnieniach z okresu uwięzienia w KL Dachau. Opublikowane zostały pod tytułem *Ucisk i strapienie* i doczekały się już kilku wydań. Choć ks. dr hab. Stanisław Cieslak SJ (Akademia Ignatianum w Krakowie) zatytułował swoje wystąpienie *Wspomnienia ks. Kardynała Adama Kozłowieckiego SJ z KL Dachau*, to jednak tematyka zaprezentowana przez niego wybiegała również poza zakreślone ramy tematyczne. Wystąpienie wzbogacił film poświęcony postaci ks. Kardynała Kozłowieckiego pod tytułem *Kardynał Kozłowiecki – więzień KL Dachau 1940-1945* w reżyserii Rafała Wieczyńskiego. Po nim nastąpiła kolejna przerwa w wystąpieniach, która stanowiła doskonałą okazję do wymiany wiedzy, doświadczeń oraz nawiązania kontaktów pomiędzy badaczami martyrologii duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej.

Trzecią część otworzył swoim wystąpieniem ks. dr Jarosław Wąsowicz SDB, (dyrektor Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilekiej w Pile), który z właściwą sobie swadą zaprezentował temat *Działalność religijno-kulturalna salezjanów w KL Dachau w oparciu o materiały Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilekiej do dziejów KL Dachau*. Mówca zwrócił uwagę na fakt, że sfera życia religijnego i sfera kultury tworzonej w obozie koncentracyjnym budowały niezwykłą przestrzeń, w której więźniowie odzyskiwali poczucie wewnętrznej wolności i godności. Natomiast dr Rober Zadura (UMK), w wykładzie *Samarytanin w Dachau – o chorobach i pomocy na przykładzie życia bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego*, przybliżył uczestnikom konferencji problematykę epidemii niosących śmierć w warunkach KL Dachau, które urągały wszelkim zasadom higieny, oraz niezwyklego oddania człowieka człowiekowi w imię miłości bliźniego. Następnie dr Mariusz Żuławik (IPN), przy pomocy przygotowanej prezentacji multimedialnej, zaprezentował temat *Dokumenty dotyczące niemieckiego obozu koncentracyjnego Dachau w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej*. Po tym wystąpieniu Tomasz Sudol (IPN) zaprezentował witrynę edukacyjną www.truthabout-camps.eu na stronie internetowej IPN w ramach tematu *Niemieckie obozy zagłady i obozy koncentracyjne w okupowanej Polsce*. Ma ona na celu podniesienie wiedzy i świadomości historycznej na temat martyrologii narodu polskiego oraz prezentowanie prawdy historycznej o obozach śmierci, a skierowana jest szczególnie do ludzi młodych. Na zakończenie dr Anna Jagodzińska poprosiła o zabranie głosu Elżbietę Sobótkę (byłego Konsula Generalnego RP w Monachium w l. 2006-2012), która w przemówieniu zatytułowanym *KL Dachau miejscem pamięci* wskazała na fakt, że historia obozu koncentracyjnego w Dachau oraz ofiara życia wielu tysięcy ludzi zobowiązuje do nieustannego upamiętniania, również w wymiarze międzyna-

rodowym, tragedii, do jakiej doprowadziły systemy totalitarne. Tę część zakończyła projekcja filmu, który otrzymał nagrodę podczas Międzynarodowego Festiwalu Filmów Katolickich Niepokalanów 1994, *Czas męki. Historia polskiego duchowieństwa w obozie koncentracyjnym w Dachau*. Jego głównym bohaterem jest ks. abp Kazimierz Majdański. Snuł on opowieść o niezwykłym cierpieniu za wiarę, które ponieśli duchowni uwięzieni w KL Dachau, o ich niezłomności w jej obronie i ogromnym zawierzeniu słowom Chrystusa, że ostatecznie On zwycięży świat. Ten niezwykle pouczający, wzruszający film, który opowiadał także o nostalgii uwięzionych za utraconą ojczyzną i wolnością, był doskonałym akcentem kończącym całość części wykładowej konferencji.

Konferencji towarzyszyły równoległe dwie wystawy, które nawiązywały w swojej tematyce do treści wykładów. Pierwszą z nich, pod hasłem *KL Dachau 1933-1945 – eksterminacja duchowieństwa polskiego*, przygotowali pracownicy IPN Ewa Wójcicka i Igor Makulski, korzystając z zasobów archiwalnych IPN oraz zbiorów prywatnych dr Anny Jagodzińskiej. Druga wystawa przygotowana została pod hasłem *Kardynał Adam Kozłowiecki, więzień KL Dachau i jego działalność powojenna* przez duchownych i świeckich związanych z dziełem Muzeum Kardynała Adama Kozłowieckiego w Hucie Komorowskiej/Majdanie Królewskim, rodzinnej posiadłości zmarłego Kardynała. Wystawy te znacząco ubogaciły całość zorganizowanej przez IPN konferencji.

W rzeczywistości, która nas otacza, a także wobec niektórych decyzji dotyczących kształtu polskiej edukacji historycznej, konferencje na wzór opisanej powyżej, zdają się być światłem nadziei, że ciekawe, rzetelne i kompetentne prezentowanie zagadnień związanych z historią Polski i Polaków jest możliwe. Należy wyrazić nadzieję, że pamięć o obozach koncentracyjnych oraz o ich prawdziwych twórcach utrwali się w świadomości przyszłych pokoleń. Postulat, aby takich wydarzeń było jak najwięcej, jest zatem w pełni uprawniony. Trzeba także żywić nadzieję, że polityka historyczna kreowana przez państwo polskie będzie wkrótce bardziej odpowiedzialnie kształtowana.

Ks. Jacek Brakowski SDB